

Amanda Sidwall (1844-1892)

Utbildning

1860-1865	Slöjdföreningens skola
1870-1871	Slöjdföreningens skola, (parallellstudier med Konstakademin)
1864-1871	Konstakademin
1874-1877	Academie Julian, lärare Tony Robert -Fleury

Amanda Sidwall började på "Fruentim-
mersafdelningen" på Konstakademin som
20-åring, samma år som avdelningen för
kvinnor introducerades år 1864. Tidigare
fanns inga ordinarie platser för kvinnor. De
18 kvinnor som gick där kallades för aka-
demiflickorna. Sidwall studerade bland an-
nat tillsammans med Mimmi Zetterström,
Kristine Sundberg, Anna Nordgren, Sophie
Södergren och Anna Nordlander. Hon var
elev vid konstakademin i sju år. Troligen
ändrade hon stavningen av efternamnet vid
den här tiden från Sidvall till Sidwall. Därför
kan sökningar göras med båda stavningsal-
ternativen.

Kvinnliga elever fick inte ha manliga mo-
deller, kvinnor och barn ansågs lämpligare.
Detta förändrades 49 år senare 1913, då man-
liga modeller klädda i "lämpliga benkläder",
blev tillåtna på Konstakademin. Målningen
på Eskilstuna konstmuseum heter Flickpor-
trätt, signerat A. Sidwall. Verket är odaterat
och donerat till Eskilstuna konstmuseums
samling av Elsa Järvell.

Tre år efter akademitiden, som 30-årig
konstnär, reste Amanda Sidwall till Paris till-
sammans med kollegorna Sophie Södergren
och Anna Nordgren. Sidwall och Nordgren
började båda vid Academie Julian i Paris
1874.

*Självporträtt av Amanda Sidwall, 1870-71,
Nationalmuseum*

Det var en skola som tog emot kvinnliga
elever vid en av de två damateljéerna.
Kvinnorna fick dock betala dubbel avgift
i förhållande till manliga studerande. Det
resonerades att männen hade försörjnings-
börda i sin familj, medan kvinnorna kom
från välbärgade hem och ansågs försörjda
av sina familjer.

Om konstmuseets bidrag till tema Demokrati, ur ett jämställdhetsperspektiv. Kvinnliga konstnärer har en tendens att försvinna i konsthistorien. Originalmålningen på konstmuseet är målad av en kvinnlig konstnär i en tid där kvinnor inte hade rösträtt och räknades som andra klassens medborgare. Motivet på målningen är en flicka, skänkt av en kvinna till konstmuseet. Artikeln *Stor konstnärinna- lydig dotter*, i tidningen *Idun* – illustrerad för kvinnan i hemmet, 1942 (sid. 5-7) skrevs av fil. lic. Marita Lindgren – Fridell. Samma författare skrev artikeln *Amanda Sidwall ett konstnärsöde*, *Konstvärlden*, 1943, som finns i biblioteket, Eskilstuna konstmuseum.

Marie Bashkirtseff, *In the Studio, Academie Julian 1881*

Bildanalys

I bildanalys skiljer man vanligen på begreppen denotation och konnotation. Denotation är bildens grundbetydelser, det vi ser och tillsammans kan peka ut direkt. Konnotationer är våra associationer, kulturellt och kollektivt. Det finns också en tredje nivå av innehåll nämligen privata associationer. Det är associationer som kommer från våra privata erfarenheter. Gränsen mellan privata associationer och de gemensamma konnotationerna kan ibland vara flytande.

Amanda Sidwall: Flickporträtt. Eskilstuna konstmuseum. 1870-1871

Den denotativa läsningen

Flickporträtt kan beskrivas som följer. Bilden är en porträttbild av en flicka i halvprofil. Hon bär en vit sjal över axlarna. Högra delen av axelpartiet är avskuret i bild medan hennes vänstra axelparti är synligt. I nedkant är bilden beskuren i brösthöjd. Flickan har huvudet vänt åt samma håll som den synliga axeln. Hon har mörkt hår uppsatt med lösa lockar hängande över axlarna. I håret och där sjalen är sammanfogad syns röda bär och blommor.

Tätt runt halsen har hon ett smycke, som består av ett svart band med ett krucifix. Det hänger över en vit överdel som skymtar under sjalen. Bakgrunden är ljus.

Den konnotativa läsningen

På målningen syns en flicka som är klädd i vitt för en högtid som vårens konfirmation. Dominerande i klädseln bär hon, smycket runt halsen, det svarta korset med sorgens och allvarets färg. Korset i sitt tunga blanka material är fäst i ett åtsittande svart sammetsband som stramar om hennes hals och andning. Hennes blick är riktad framåt, snett uppåt i fjärran i en tankfull pose. Hon tänker på sin framtid med de begränsningar som finns framför henne.

Håret i nacken är delvis lösgjort från håruppsättningen, i en gest av frihet precis som modet föreskrev. Sjalen i ett tunt vitt tyg, bärs tyngdlöst med vävda ränder i blank tråd som en hyllning till oskulden och det rena. Blommorna i blått och rött är fästa där sjalen hålls ihop. Det är penséer, vårens blommor, som symbol för den fria tanken och humanismen. Hårets prydnad är ett smycke med röda bär. Bären är symboler för frukten och barnafödandet. Kampens färg är röd liksom bären, kampen för kvinnors rättigheter.

Uppgifter

- 1 En minnesutställning 50 år efter Amanda Sidwalls död genomfördes på Nationalmuseum 1942. Samtidigt skrevs artikeln om Sidwall i Idun. Berätta om Sidwalls liv och konstnärskap med hjälp av artikeln. Vad säger den om kvinnliga konstnärers villkor?
 - 2 Vilken betydelse för motivvalet kan det ha haft att kvinnliga konststuderande inte fick ha manliga modeller under studierna?
 - 3 Jämför kvinnliga konstnärers villkor för hundra år sedan med de villkor som råder idag.
-

Amanda Sidwall fick en bedersplats i Parissalongen 1882 vid "cimaisen" i ögonbörd. Målning Un Coin du Salon, 1880 av Édouard Joseph Dantan

Idun 1942 nr. 46

AMANDA SIDWALL. SJÄLVPORTRETT.

AMANDA SIDWALL BLEV ALDRIG FOTOGRAFERAD, MEN DENNA TRASNITT STOD I IDUN 1892 VID HENNES DÖD.

STOR KONSTNÄRINNA — LYDIG DOTTER

Amanda Sidwall och hennes konst

Av fil. lic. Marita Lindgren-Fridell

EN MAJDAG 1882 KOM ETT BREV med Paris' poststämpel till körsnären Sidwalls familj i Stockholm. Med iver och förtjusning läste man där: »Alla artister och kamrater gratulera mig och tycka att min tavla verkar mycket bra i synnerhet som den har så mycket kraft och ljus i sig, vilket är nödvändigt för Salongen. Man ser den genast man kommer in i den salen, ty den har sin egen karakteristiska verkan och försvinner ej i massan som så lätt händer i salonger, där allt är så stort att det åter upp det andra. Publikens omdöme vet jag ej något om annat än det lilla jag

uppsnappat då jag emellanåt stannat litet i den salen där jag exponerat. Jag vill ej stanna där länge, ty det ser alltid dumt ut att bli funnen framför sitt opus om någon bekant kommer. Jag sätter därför på soffan litet därifrån och märker då alla som gå och se på den och alltid till slut lägga sina näsor därpå för att riktigt på nära håll undersöka de breda och tjocka penseldragen...»

Hur jublande lycklig var inte brevsvivernsken, »den lydiga dottern» Amanda Sidwall, över att efter de många studieåren nere i Paris få meddela de sina, att hon definitivt »sla-

git igenom». Det var inte första gången hon hade en tavla med på Salongen, den stora årliga konstutställningen, men ingen hade tidigare fått en hedersplais på »salmisen», i nedre raden. Där hängde nu hennes »La première leçon» förmåligare till än många av de andra svenskarnas dukar, som förvisats upp till platserna under taket. Undra på, att hon glad skrev hem till de undrande föräldrarna: »Jag har tagit ett litet steg fram ur massan i det allsupplukande Paris. Jag lämnar Paris med heder för att få omiäma eder!»

I dessa dagar gör vi som de nyfikna parisarna i 1882 års Salong — vi lägger näsan på Amanda Sidwalls stora paradtavla och beundrar den. Den ingår nämligen i den synnerligen roliga och vackra minnesutställning på Nationalmuseum, som nu, 50 år efter hennes död, för första gången ger en klar och representativ bild av den begåvade men bitills alldeles för litet kända konstnärinnan. Hennes konstnärliga produktion, som inte är kvantitativt överväldigande, befinner sig till stor del i släktingars och anförvatters ägo och hos dem har också samtliga de brev, som Amanda skrev hem från Frankrike, pietetsfullt bevarats. Konsthistoriska uppslagsböcker ha mycket litet att förmåla om Amanda Sidwall, och hennes personlighet och stilla allvarliga väsen griper man först genom att studera tavlorna och ta del av de roliga och tidstypiska breven. De senare ha älskvärdt ställts till förfogande av fru Anna Ehrner och fröken Elna Sidwall.

Konturen till Amanda Sidwalls liv äro snart uppdragna. Hon föddes i Stockholm 1844 i ett burget borgarhem. Fadern, körsnären S. L. Sidwall, drev en sämskskinnfabrik vid Smålandsgatan, där hemmet också var inrymt i en liten hemtrevlig låg gård. Modern hette Fredrika Sidwall och det är sannolikt från henne som det konstnärliga arvet kom. Tjuguarig började Amanda vid Konstakademien. Det skedde det ominösa

året 1864, då för första gången en kull töser fick tillträde till denna fina och manliga institution kostnadsfritt. Amanda tillhörde alltså de s. k. akademiflickorna, Mimi Zetterström, Anna Nordlander, Anna Nordgren och några till. Akademiåren — Amanda gick där till 1870 — rullade fort undan och med dem följde medaljer och beröm. Hon var också iltig och ambitiös. De dukar, som härröra från dessa år, utmärkas inte av större originalitet. Det är några duktigt utförda studiehuvuden och ett par städade och minutöst utpenslade genrebilder i god Düsseldorfstil. Vi

"LA PREMIERE LECON" SOM AMANDA SIDWALL
UTSALLDE PÅ SALONGEN I PARIS 1882 OCH
SOM VAR HENNES STORA SUCCESSTAVLA. — I
OVALEN PORTRATT AV DEN 17-ÅRIGA MINA
BRÖDERBERG.

titta in till en liten spinnande gumma eller följer några småungar till deras snälla morner, som trivsamt tar emot i en pittoresk Hazeliensk allmoginteriör.

Så randas det stora äventyret. Parisresan! År 1874 återinner man Amanda och flickorna Nordgren i Konstmetropolen. Det livliga artistlivet med sina mångahanda äventyrligheter lockade inte den stilsamma och religiöst inställda Amanda Sidwall. Brevet avslöjar också hur litet den sparsamma konstnärinnan behövde för egen del. Första delen strövar man omkring och konstaterar att »Paris är den mest berusade stad i världen». Versailles besöks och i Boulognerskogen gör man långpromenader. Den »är vad Djungården är för Stockholm». På Champs-Élysées vrakar sig det moudäna Paris xi sina blänkande equipager. En söndags-eftermiddag, när boulevarden är full av vagnar, som köres av damerna själva, kan Amanda inte komma över gatan på långa stunder. Men glad är hon att i Boulognerskogen återfinna svenska talar, som påminner litet om hemlandet.

I affärer och magasin har Amanda också sina vägar. Hon redogör roligt och skäende för en del modenyheter, som kunde roa systern Hildur att höra. Självt köper hon inte mycket nytt i klädväg, men en svart klänning med kofta och halskär blir hon tvungen att ha. »Det anses ej fint att på gatorna här hava annat än svart». Hon piffar upp sig med ett par lockar i nacken, men sliter till vardags på »sin gamla grönrandiga».

Umgänge behöver de tre flickorna inte sakna. De komme snart in bland skandinaverna och gör många trevliga bekantskaper. Amanda orienterar sig emellertid hellre åt franskt håll — det är mest för språkets skull. Teatrar och baletter ser hon i sällskap med franska vänner och besöker också några baler, där toaletterna gick i »svitt, skärt och ljusfött siden och sidensars samt blomsterguirlander som slängde överallt förfärligt urringade vora många av damerna.»

AMANDA SIDWALLS BLYERTSTECNING TILL
FADERNS PORTRATT.

Men champagnesupéerna blevo mera sällsynta ju intensivare Amanda Sidwall höll på med sin målning och teckning. Hon bar alltid en smula bekymmer med bostad och ateljé och klagar bitterligen över de dyra modellpengarna. Tidvis slår sig ett par av målarnorna tillsammans och lagar mat på spritkök. Där lagar de både »soppor, legumer och krusbärskräm och allt upptänkligt. Emma (det var konstnärinnan Emma Ekvall) är förvärad över min huslighet och mina rika anrättningar.» Tidvis hade Amanda också lite inkomster av att undervisa i teckning.

Även om hennes brev ger en både rolig och tjugande bild av vardagslivet i 70-talets Paris sett ur konstnärssynpunkt, så är inte vardagsbekymren och glädjeämnen huvudsaken. Det är givetvis arbetet och konsten. Och det kan man på ett friskt och levande sätt följa i breven. Ganska snart vann Amanda inträde på den berömda ateljé Julian och fick den tjugusige och uppbörne konstnären Tony Robert-

(Forts. sid. 29.)

"MORMORS SYKORG" ÄR EN AV AMANDA SIDWALLS FÖRTJUSANDE BARNSTUDIER.

1:a pris
i romanpristävlingen
OM DENNA TID
delades
mellan
ARVET
E. R. GUMMERUS'
dramatiskt laddade skildring från Finlands vinterkrig
och
GENOM SPÄRREN
FOLKE MELLVIGS
med stark inlevelse skrivna sidsdokument.
Två romaner från öst och väst, som levande skildra nuet.
Gelens 10:- resp. 12:-

Stor konstnärinna...
(Fortf. fr. sid. 15.)
Fleury till lärare. Fleury, som är en sällsynt karl för kvinnohjärtans som Amanda skriver till system, blir genast intresserad av Amanda Sidwells obestrikliga konstnärliga talang. Självt har han erövrat alla salongens medaljer och har följaktligen hederseggen, vars lilla röda band står förträffligt med hans mörkbruna hår. Han uppmanar sin elev men kritiserar henne också. Hon är glad och tacksam åt buggedera. "Mina sader att jag är född med ett utmärkt färgsinn och vilket aldrig kan fråntagas mig, alltså arbetar ett vinnigt det ni kann ej säga fullkomligt i eder makt, teckningen, och ni skall inom ett eller två år göra succés, göra något fullkomligt bra." Fleury hade utan tvivel rätt — Amanda Sidwells färgsinn är det som först kommer fram i raden av hennes både ljusa och intressanta dukar från pariserna. Det är modellbrud och stälken och en och annan genretavla. Hon frångår snabbt det utopiska maeriet och målar brett och passot. Det var en ypperlig karaktäristik som en av hennes franska artistvännern gav, då han presenterade Amanda Sidwall och Anna Nordgren som svenska målningar som måla i det breda måleriet som män och äro colorister. Och

upder desse parisar blir Amanda Sidwells palett ljus och frisk — det finns ganska litet kvar av den brunaktiga säsigbeten från akademitiden. I vissa dukar från sommarvistelserna på franska landsbygden, framför allt i de som hon målat i Paris varit obehagligt med frihetsströrelset och den impressionistiska tekniken.
Ett par porträtt som målades under 1875 och 1876 vittna också välsamt om de nya lärdomarna och den franska skoloringen. Det ena målade hon av den humoristiske överste Snaafi, som satt för henne i Paris och vilken hon dragligt skildrar i några brev. Han var en så rolig och skämtsam modell. Det andra porträttet utförde Amanda Sidwall under besöket hemma sommaren 1876. Det föreställde Mina Bredberg, hos vars föräldrar ut vid Björnsboen hon hade sitt sommarboje. Det blev en frisk och okonventionell skildring av den 17-åriga blondinen och fick också på 1877 års utställning på Konstakademien de ämplatse lovord. "Man hälsade hennes övermåttigt raska pensel och en till bravar gränsande skicklighet i färgbehandlingen. Att detta ingående var några överord kan man förvissa sig om än i dag. Porträttet av den unga Mina Bredberg är nämligen en av utställningens parlor.
Mycket snart börjar Fleury uppmuntra sin elev att måla för Salongen. Amanda hånade på alla refuserade svenskar och såg tvivsam ut. "Men, då sade han mycket bestämt att det måste ske, ty nu ser han mycket väl av de framsteg jag redan gjort, att det skall bli en något verkligt av min målning." Hon slutar nu på ateljé Julian och arbetar på egen hand. Men för att förkovra sig i teckning besöker hon dock alljämt Fleurys modellskola, som faktiskt uppstod genom hennes initiativ. Så växer kompositionerna till en stor tavla för 1877 års Salong fram. Det är den stora, vacker intressanta som vi återfå på utställningen på Nationalmuseum. Amanda beskriver den utförligt i breven, den förtjusande flickan som läser högt för sin gamla tantar men som skänkt uppläcker sig på egen hand. "Tavlan blir klar, hennes in till Salongen. Och så följer många ovisslets dagar. Men med kommer den och Amanda är stolt och glad.
På somrarna söker sig målningarna ut till kusten. Av besöket i det ljuvliga Vällerville ger Amanda många beskrivningar. De ha brövsamt och lantligt, men förbluffas av det fashionabla badortsliv som utvecklas här. Av herrar och damer bada tillsammans kritiserar hon häftigt. Flickorna har lätt sig sig badkläder, sådana den utkan (det var målningarna Anna Nordgren) tycker det värsta av allt vara att hon är värd som en gosse utan något värde framme! Det är bara en av hennes många roliga och förtämliga reflexioner.
Med åren gripes Amanda Sidwall av den tävlingssyft, som ligger i luften i konstens pulserande huvudstad. Liksom kamrater som tala om att de skall resa hem om några veckor men stanna år efter år, blir hon också kvar. "Min ateljé är min värld och där trivs jag förträffligt." Så här låter det nu i breven: "Det nästa år skall jag taga mycket tid på mig och söka erövrar en medalj, djärva förhoppningar men jag hyser dem likväl. Man är här så oälskvärd emot mig och jag hyser en stark tillgivenhet för allt franskt och hoppas mycket för framtiden. År 1881 utställer hon ett porträtt på Salongen och samlar sig 1882 till en stor genrebild, "La premiére leçon". Hon arbetar ivrigt och intensivt, berättar om modellerna och frågar modern om dräktföret som kostnadsor och sådana saker. Tavlan blev också mycket uppskattad, som vi redan av det första brevet sett. Och Amanda drömmer nu om att kunna förtjåna så pass att hon kan dela sin tid mellan Paris och Stockholmen. Hon ser sin konstnärskarriär säkrad och för hem till Sverige på besök.
Men Amanda Sidwall återvände aldrig till sina drömmars stad. Hon stannade i hemmet, där man behövde henne. Målningen över några år en ateljé vid Näckströmsgatan. Nu blev det franskt allt genrebilder och porträtt och uppgår hennes intresse. Gärna använde hon sina små syskon barn till modeller och stegav dem i ljusa läckra färger med bred och effektiv pensel-föring. För denna flotta teknik lag också

Var välpudrad och ändå sparsam!

Ni ha tillräckligt upp Er puderstandard — utan ökade kostnader... Men då måste Ni välja ett puder som genom sin raffinerade fina kvalitet blir särskilt dygt — Hudnut's Puder. Stoffint, jämnt och mjukt häftar det vid huden — täcker alla små defekter — ger lynn en naturligt frisk ton. Och detta med en ytterst minimal puderdålig — en ask räcker mycket längre än Ni tänkt Er! Välj ut den bästa färgtonen bland Hudnut's 10 utsökta nyanser — och för Er samtidigt för om de många övriga underbara skönhetspreparat som den världsberömda Hudnut-serien omfattar.

HUDNUT
Three Flowers
ENQVIST, HOLME & C:o AB, STOCKHOLM C.

passellen väl till — hon har signerat en rad med sådana. Bland porträtten tolkade hon ypperligast de modeller som stod hennes hjerta nära, framför allt de modern och faderna. Den separata porträtt tillhör hennes bästa dukar. Där den gamle herran sitter vid sin bildning har hon både fångat osökt och levande ett vardagligt ögonblick men samtidigt tolkat på ett godigt och bildöst sätt hans personlighet. Utan tvivel är Amanda Sidwall mest och djupast sig själv i dessa friska studier av vänner och slöfövanter. Vi längas nu också mest av dem, medast de stora paradtafverna från Salongerna i sitt överarbetade skick lämna oss ganska oberörda.
Några få dagar efter sin mors, som hon

älskade över allt annat, rycktes Amanda Sidwall år 1892 bort i en härjande farsot. Mor och dotter begravdes på samma gång. Öppet, ärligt, utvärings forskande man med en lifen gätrande glädje på djupa bildar Amanda Sidwall oss till mötas från sitt berömda självporträtt i Nationalmuseum. Det är inte bara ett stycke överdådigt måleri i klargylla färger, som gläder vårt öga. Det är också en ovanlig och vinnande personlighet, som i sin goda karaktär ägde just de egenskaper, som den berömda läraren Fleury tillkännog hennes konst: skraft, helhet och ljus.

Marin Lindgren-Bridal.